

Nr 269.

Av herr **Hedlund** i Häste, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 159, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 21 december 1857 (nr 59 sid. 1) om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet.

I proposition nr 159 till innevarande riksdag har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga förslag till lag om ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet. Det grundläggande för hela förslaget innefattas i 3 mom., som har följande lydelse: »Allt betande av getter och får å ohägnad mark, varom här är fråga, vare förbjudet annat än i inhägnad beteshage; dock att Konungen äge efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande härifrån medgiva undantag i den mån sådant för vissa län eller delar av län må finnas erforderligt.

Beträffande betande å ohägnad mark av andra kreatur än getter och får äge Konungen, likaledes efter hörande av landsting och hushållningssällskap, antingen meddela förbud mot dylikt bete för länet i dess helhet eller för del därav eller ock föreskriva viss inskränkning i rätten därtill.»

I det inom justitiedepartementet tidigare utarbetade förslaget till nämnda lag hava nyssnämnda bestämmelser blivit utformade sålunda: »3 mom. Allt betande av getter och får å ohägnad mark, varom här är fråga, vare förbjudet annat än i inhägnad beteshage; dock att Konungen äge efter vederbörande landstings och hushållningssällskaps hörande härifrån medgiva undantag för de län eller delar av län, där sådant må finnas erforderligt.

Beträffande betande av andra kreatur än getter och får äge Konungen, likaledes efter hörande av landsting och hushållningssällsknp, antingen meddela förbud mot dylikt bete för länet i dess helhet eller för del därav eller ock föreskriva viss inskränkning i rätten därtill.» Angående detta förslag har lagrådet anfört följande: »Det lärer böra uttryckligen stadgas, att det i 3 mom. omförmälda medgivandet av undantag från betesförbudet beträffande getter och får må kunna ej blott avse vissa län eller delar av län utan även förbindas med inskränkning till viss tid eller annan erforderlig begränsning.» Huruvida i det slutligt redigerade lagförslaget dessa lagrådets anvisningar kommit till klart uttryck må lämnas därhän, men torde det vara befogat antaga, att så icke skett eller varit avsett, om man tar hänsyn till utformandet av bestämmelserna i andra stycket av 3 mom. rörande inskränkning i rätten till bete för andra kreatur än getter och får. Faktiskt torde med den lydelse första stycket i 3 mom. nu erhållit den Konungen tillagda rätten att medgiva undantag från den generella bestämmelsen att allt betande av getter och får å ohägnad mark är förbjudet få tolkas såsom avseende endas en lokal begränsning såsom i fråga om visst län eller del därav och icke beröra inskränkning av betestiden för varje år. För att därjämte få en klar uppfattning om lagförslagets verkliga räckvidd torde, ehuru väl detta framgår vid en närmare granskning av detsamma, här likväl böra erinras att lagförslaget avser hela vårt land, medan det i annan nådig proposition framlagda förslaget till skogsvårdslag i stort sett är geografiskt begränsat till landet söder om Västerbottens län.

Med hänsyn till de konsekvenser det först berörda lagförslaget kommer att medföra, måste man ställa sig synnerligen tveksam om det verkligen befogade uti att föreslå åtgärder, vilka, föranledda av skogsvårdens krav, komma att på ett synnerligen kännbart sätt drabba den enskilde i hans vällovliga strävan att förskaffa sig sin nödtorftiga utkomst och bärning. Jag avser härmed de mindre jordägande i norra delarne av vårt land alltifrån Kopparbergs län och upp till gränsfloderna mot Finland, vilka, benämnda jordbrukare, dock till huvudsaklig del äro hänvisade att söka sin utkomst av den får- och getavel de bedriva.

Man tänke sig blott huru ett strikt tillämpande av lagens bestämmelser skulle verka å de trakter, där med nu gällande bestämmelser får och getter under sommaren söka sitt livsuppehälle på betydande vidder. I regel förekommer det bete dessa djur eftersträva, särskilt längre fram på sommaren och hösten, spritt över stora områden och även i mindre mängd,

där man kan tala om en markerad betesmark för dessa djur. Att inhägna dylika marker skulle, även om man inskränkte sig till hägnader avsedda för vanliga beteskreatur få en omfattning, som skulle medföra ej blott oerhörda kostnader för själva dess uppförande utan ock en virkesförbrukning, som värderad i penningar tillsammans med nyssnämnda arbetskostnader skulle stiga till summor många gånger större än det värde de får och getter, som desamma skulle avse, kunde tänkas representera. Nu är emellertid att märka att, därest dessa stängsel skulle göras fullt effektiva för att hålla särskilt getterna inom ett bestämt område, skulle nyssnämnda kostnader för såväl virke som arbete högst väsentligt ökas. Ja, man måste säga att ett lojalt tillämpande av nyssberörda lagförslagsbestämmelser kommer att verka såsom en dödsstöt för allt vad får- och getavel heter i de norra delarna av vårt land och därmed omöjliggöra existens och bärgning för en betydande del av landets redan förut i torftiga omständigheter levande befolkning.

Att farhågor för dylika konsekvenser av betesförbud för får och getter i en eller annan form förefunnits hos de myndigheter, vilka haft att på sin tid yttra sig över det skogslagstiftningskommitténs förslag, som legat till grund för lagförslaget ifråga, framgår ock av den kungl. propositionen. Skogsvårdsstyrelsernas delegerade hava visserligen föreslagit i huvudsak samma lagbestämmelser som i detta hänseende återfinnas uti den kungl. propositionen, men av motiven härtill framgår, att de delegerade varit fullt medvetna om att dylika bestämmelser skulle bli för en del av allmänheten synnerligen betungande. Domänstyrelsen däremot, som synes haft en mera vid syn på frågan, har uttalat just med hänsyn till den befolknings intressen, som här avses, att frågan om betesskydd för skogsåterväxten icke borde lösas med hänsyn till de förslag, som i samband med nyssnämnda kommittébetänkande framkommit, utan först sedan de lokala intressena lämnats tillfälle att ytterligare göra sig hörda. Gent emot dylika uttalanden måste från skogsvårdandets synpunkt mycket starka skäl, grundade på faktiska utredningar, kunna anföras, innan man kan antaga lagbestämmelser, vilka, såsom förut visats, komma att bli högst ödesdigra för en stor del av befolkningen i de norra orterna av landet.

Från skogsmannahåll har då alltid framhållits, att betesdjuren, särskilt getter och får, äro de största fiender den uppväxande skogen över huvud taget äger. Dessas skadegörelser bestode huvudsakligen uti att de unga toppskotten avbetas, men kunde därjämte påvisas, att särskilt

getterna »avflängde» barken på de unga plantstammarna. Vad granen beträffar har vidare påståtts, att detta avbitande av toppskotten förorsakade en yvig utgrening av sidoskotten vid eller i närheten av rothalsen, men har man icke kunnat förneka, att denna tillfälliga nedsättning uti längd-tillväxten därigenom att rotsystemet samtidigt kraftigt utvecklats efter några få år icke blott upphört, då den unga plantan så småningom arbetat sig upp till viss höjd, utan ock genom sedermera ökad tillväxt fort nog blivit ersatt. Vidkommande åter tallen har man velat göra gällande, att ett upprepat förstörande av toppskotten till slut visat sig åstadkomma en deformation av stammen. Emellertid letar man förgäves i den fackliga litteraturen på området efter sådana utredningar, vilka faktiskt bevisa, att betning av får och getter åstadkommit sådan skada, som kan rubricera dem som skogens värsta fiender. Uti årsskrift från Föreningen för Skogsvård i Norrland 1911 häft 2 har publicerats en uppsats i betesfrågan av numera länsjägmästaren W. Lothigius. Vid ett noggrannare studium av densamma visar det sig, att författaren, vilken dock på ett flertal ställen inom Jämtland undersökt särskilt för ändamålet utlagda provytor, icke kunnat kategoriskt påstå, att kreatursbetningen i alla de fall, där sådan kunnat påvisas hava haft menlig inverkan på återväxten, uteslutande varit orsak till det mindre nöjaktiga tillstånd, i vilket återväxten befunnit sig. Anmärkningsvärt är därjämte, att författaren i stort sett icke kunnat påvisa mer än tre till tio års nedsatt tillväxtförmåga hos de av kreatursbetet skadade plantorna. Den tekniska skada som kreatursbetet utövat på virket och den minskning i dess handelsvärde som härigenom uppstått har icke kunnat påvisats, utan får man fasthellre den uppfattningen, att författaren ställt sig ganska tveksam inför den frågan, huruvida i detta hänseende kreatursbetet kan påstås hava medfört ofördelaktig inverkan. Alltså skulle, där de unga plantorna icke helt dödats av kreaturen, den faktiska verkan av kreatursbetet inskränka sig till nämnda tillväxtförlust, vilken, då den avser det tidigaste utvecklingsstadiet hos det unga trädet, icke kan bliva särskilt stor. Beaktar man därjämte den långa omloppstid, som i regel tillämpas för de norrländska skogarna eller 120 till 150 år, synes det som om denna tillväxtförlust vid en på så lång sikt baserad hushållning skulle vara av ganska underordnad betydelse. I samma uppsats har framhållits, att den skada, som får och getter genom tramp åstadkomme å små tall- och granplantor, vore relativt obetydlig. I anslutning härtill må erinras, huru längre fram i uppsatsen skildras en undersökning i augusti 1911

av en året förut verkställd sådd och plantering. Vid denna funnos å hygget c:a 200 får. Genom att såddrutorna väl skyddats genom stickor kunde ringa spår av uppräckning av de små plantorna upptäckas, varemot tramp i c:a 40 % av de undersökta rutorna kunde konstateras. Författaren anför vidare på ett ställe mot slutet i sin uppsats följande: »Vid en opartisk redogörelse över kreaturens inverkan på skogsåterväxten måste även de fördelar betningen understundom utövar på skogsvegetationen givetvis framhållas. I skogar, där genom den ringa fodertillgången en kraftig och sålunda skadlig betning är utesluten, genomtrampas råhumuslagren av djurens hovar och klövar, varigenom luft och vatten få lättare att tränga ner i mineraljorden. Naturlig föryngring i synnerhet av tall infinner sig bättre på dylika ställen, så vida ej marken är sidländ eller utgöres av styv lera eller lös sand.»

Det vill sålunda synas som författaren befarade särskild stor skada å återväxten genom kreatursbetning å sådana kulturfält eller naturliga föryngringar, där rikligt med gräs och uppslag av lövskog förefunnes. Och visst är att kreaturen gärna samlas till dylika trakter, men den skada de här åstadkomma är helt beroende av den tid på sommaren eller våren, då de där släppas i vall. Tillåtes sådan betesgång så tidigt på våren, att det unga gräset och lövet knappast är utvecklat, utgöra de unga då särskilt saftiga årsskotten på barrträdsplantorna ett nog så apettitligt födoämne för kreaturen, men börjar betesgången först sedan gräs och löv tillräckligt utvecklats torde man utom i fråga om s. k. okynnesdjur sällan kunna påvisa, att boskapen och sålunda även får och getter icke föredraga gräs och löv framför de vid den tidpunkten på sommaren ej så saftiga barrträds-skotten. Av det sagda torde framgå att betning av får och getter, om densamma förekommer vid lämplig årstid, ingalunda kan sägas hava den stora betydelse för skogsbruket, som från många håll framförts. Till ytterligare belysande av denna fråga må här meddelas, att ett av de allra största sågverksbolagen i mellersta Norrland, vilket årligen utför skogskulturen till betydande omfattning och för avsevärda kostnader, på senare åren helt upphört med att inhägna sina kulturfält.

Då Sveriges riksdag senast eller år 1903 hade att taga ställning till väckt förslag om viss ändrad lydelse av § 5 i 1857 års stängselförordning, vilket förslag gick ut på att, sedan kungörelse utfärdats om att skogsodling blivit å ohägnad skogsmark inom visst område utförd, en var vore pliktig att om sina hemdjur hålla sådan vård att de icke

inkomme på området, väcktes av tvänne riksdagsmän från Dalarne en motion, vari framhölls de olägenheter, som inom nämnda landskap och synnerligast i de nordliga delarna därav skulle följa av den föreslagna ändringen. Nämnda olägenheter hänförde sig till det förhållandet, att jordägarna i dessa trakter fått sina skogsskiften utlagda vanligast i stor längd men ringa bredd. Det vore icke ovanligt att finna skogsskiften en halv mil i längd och endast 15 à 20 meter i bredd. Om en jordägare därför bleve hänvisad att uteslutande beta sina kreatur på en sådan skogsmark till följd av att grannen besatt vissa delar av sitt bredvid liggande skifte med skogsfrö och därför ägde rätt att utan stängsel hava det fredat, skulle det för den förstnämnda vara omöjligt att hålla sådan vård om sina djur, att de icke komme in på grannens besådda marker. Motionärerna hemställde därför om avslag, åtminstone såvitt Kopparbergs län anginge. Riksdagsutskottet fann riktigheten av vad i nyssberörda motion anförts om förhållandena i Kopparbergs län ej kunna jävas, samt yttrade vidare: »Nämnda förhållanden torde visserligen icke äga full motsvarighet inom övriga delar av riket, men utskottet kunde dock icke värja sig för farhågan att den tunga, som genom antagande av Kungl. Maj:ts förslag skulle läggas å boskapsskötseln, jämväl i andra betydande delar av riket än Kopparbergs län ej skulle motsvaras av den nytta skogsskötseln tvevelsutan skulle draga därav. — — — — — På grund härav hemställde utskottet om avslag å propositionen». Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna utan debatt.

Nyssberörda förhållanden med avseende på skiftesläggningen äga allt fortfarande bestånd beträffande Kopparbergs län och även i viss mån beträffande länen norr därom. Jämför man då de skyldigheter man ville genom sistberörda förslag ålägga den markägande kreatursägaren med vad nu ifrågasatts, måste den tunga å boskapsskötseln, vilken för 1903 års riksdag blev avgörande, anses relativt lindrig mot de fullkomligt tillintetgörande omkostnader man nu ville lägga på get- och fåraveln. Tidigare fordrade man endast sådan omvårdnad om kreaturen att de icke inkomme på visst till sina gränser angivet område, vilken omvårdnad kunde inskränkas till vallning av boskapen, nu fordrar man av en mindre jordägare, vilken, innehavare av ett långsmalt skifte om kanske 15 m. bredd, och som har sin huvudsakliga bärning av get- och fåravel, att han skall inhägnat detta skifte, vilket sannolikt icke kan lämna bete åt hans getter och får.

Ser man emellertid det föreliggande spørsmålet enbart ur synpunkten

av kravet på effektivt skydd för skogsåterväxten genom hägnad, lär man dock med hänsyn till de nationalekonomiska intressena böra undersöka, på vilken väg detta skydd kan ernås för billigaste kostnader. Det vill med andra ord säga, man bör göra en jämförande beräkning emellan kostnaderna å ena sidan för inhägnande av kulturfältena och å andra sidan för åstadkommande av fullt effektiva hägnader kring alla betesmarker för getter och får. Det skall då otvetydigt komma att visa sig, att kulturhägnaderna bliva både ifråga om längd och virkesåtgång per längdmeter väsentligt mycket mindre än hägnaderna kring nyssnämnda beteshagar. Lagförslaget uppställer som regel förbud för betning av får och getter annorlunda än i inhägnad beteshage, men det är icke a priori givet att skogsbruket överallt och på varje tid av betesäsongen kräver detta skydd mot kreatursbetning. Klargör man detta för sig och därjämte tager i betraktande, att skogsbruket helt visst är mycket mera ekonomiskt bärkraftigt än den boskapsskötsel, som bedrivs av den landets befolkning, som räknas till de små jordbesittarna, så synas inga verkliga skäl föreligga att, där den kulturskyldige skogsägaren anser sig behöva medelst hägnad skydda skogsåterväxten, låta honom undslippa de därmed förenade kostnaderna och lägga dessa på den mindre bärkraftige kreatursägaren.

Vad här ovan anförts beträffande getter och får gäller även i viss mån övriga betes kreatur.

Då sålunda de skäl som anförts för det föreliggande lagförslaget blivit vederlagda, och då genom lagrådets tolkning av 1857 års stängselförordning numera varje tvivel avlägsnats ifråga om en markägares rättighet att å sådan honom tillhörig mark, vilken i övrigt är att anse såsom upplåten till gemensamt mulbete, uppföra hägnader för vilket ändamål som helst, får jag vördsamt hemställa,

att riksdagen ville besluta att icke bifalla Kungl. Maj:ts föreliggande proposition nr 159.

Stockholm den 5 april 1923.

P. S. Hedlund

i Häste.